

Demokratik devrimin görevleri ve din ve vicdan özgürlüğü

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1908 Jön Türk devrimiyle başlayıp, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşuyla birlikte politik zafere ulaştığını söyleyebileceğimiz Türk burjuva devrimi, gerek emperyalist çağda gecikmiş bir tarihsel olgu olarak ortaya çıkmış, gerekse bir halk devrimi yerine Bonapartist (İttihatçı ya da Kemalist de diyebilirsiniz) darbeler ve savaşlar biçiminde gerçekleştirilmiş olmasından ötürü, 18. ya da 19. yüzyıllarda özellikle Batı Avrupa'da yaşanan demokratik devrimlerin çözmeyi başardığı pek çok kapitalizm öncesi toplumsal ve politik sorunu çözümsüz bıraktı.

Toprak sorunu, ulusal sorun, politik hak ver özgürlükler sorunu gibi pek çok tarihsel düğüm proletaryanın kılıcını bekler halde kaldı. Din ve vicdan özgürlüğü olarak adlandırılan ilkeye gelince, bu sorun demokratik devrimin penceresinden bakıldığında toplumsal ve politik dönüşümün neresinde kalıyordu?

Hıristiyan Avrupa ülkelerinde burjuva demokratik devrimler esas olarak teokratik monarşilere karşı gerçekleştirildi. Başlı başına toplumsal bir kast oluşturan Kilise ile asiller sınıfının elinde bulunan Krallık rejimi, devrimin başlıca düşmanlarıydı. Bunlara karşı verilen mücadelenin şiarı ise laik cumhuriyetti. Ama her yerde aynı sonuca ulaşılmadı. Örneğin Fransa'da krallık rejimi yıkılıp laik bir cumhuriyet ilan edilirken, Britanya'da burjuvazi önce anayasal monarşi çerçevesinde kralı kendisine bağımlı kıldı, ardından Anglikan kilisesini devletin yönetsel kurumlarından ayırdı. Bununla birlikte, ulaşılan düzey ne olursa olsun, laiklik ilkesinden beklenen amaçların çoğu elde edildi: Kiliseler (Katolik, Ortodoks, Protestan ve Anglikan) ellerindeki toprakların çoğunu yitirdi, din adamları devlet yönetimindeki otoritelerini halkın seçtiği temsilcilere devretmek zorunda kaldı, dini hiyerarşi devlet otoritesinin dışına sürüldü ve bireysel manevi çerçevenin içine tıkıldı. Kilise bu yeni düzen içinde kendisini yeniden örgütlediği ve hizmetlerini bu kez burjuva otoriteye sunduğu ölçüde de varlığını sürdürmeyi başardı.

Din ve vicdan özgürlüğünün bu devrimler ve dönüşümler içinde teşkil ettiği yeri gözlemlerken bir noktaya dikkat edilmesi gerekiyor: Kiliselerin yakılıp din adamlarının infaz edildiği devrimci ayaklanmalardan (Fransa, İspanya, İtalya), dini hiyerarşinin burjuvaziyle yaptığı anlaşmalar aracılığıyla yeni yerine ricat ettiği örneklere (İspanya, İngiltere) kadar değişen tüm tarihsel süreçlerde, ne burjuvazi ne de ayaklanan halk kitlelerinin büyük çoğunluğu Kiliseye farklı bir dini inanca sahip olduğundan ötürü karşı çıkıyordu. Tam tersine, Hıristiyanlık inancı bu kitlelerin içinde kök salmış durumdaydı; onların karşısında mücadele ettiği esas olarak Kilisenin doğrudan üstlendiği ya da krallık rejimleri aracılığıyla desteklediği feodal kölelik ve sömürü düzeniydi. Burjuva rejimler Hıristiyanlığı ne hedef aldı, ne de yok etti, sadece Kiliseyi şiddet ya da anlaşmalar yoluyla yeni düzen içinde bulunması gereken konuma yerleştirdi.

Demokratik devrimler sırasında din ve vicdan özgürlüğü şiarı esas olarak o toplumların içinde azınlık konumunda bulunan farklı din mensuplarının sorununu dile getiriyordu. Hemen tüm ülkelerde Yahudiler, İngiltere’de Katolikler, Osmanlılarda Sünni İslam’ın dışındaki tüm inançlar, vb egemen dinin temsilcisi otoritenin uyguladığı baskılara ve ayrımcılığa karşı inanç özgürlüğü talep ediyorlardı. Demokratik devrimlere öncülük eden burjuva ya da küçük burjuva kesimlerin egemen dini inanca sahip olmalarına karşın Kiliseyi devletin dışına sürebilmek için uyguladıkları laiklik politikaları, dini azınlıklar açısından da bir rahatlama yaratıyordu. Bu azınlıklar üzerindeki devlet baskısı, her ülkede değişik oranlarda ve zaman içinde azaldı, toplum içindeki ayrımcılığın evrimi ise farklı bir yol izledi, halen de izlemekte. Başka bir deyişle, demokratik devrimlerde din ve vicdan özgürlüğü, bu devrimlerin öznesi olan halk kitlelerinin içinde egemen dinin dışındaki azınlıkların teşkil ettiği yere ve ağırlığa bağlı olarak gündeme geldi. Yönetimdekilerin dini toplum içinde azınlık durumunda olduğu yerlerde ise devrimci demokratik mücadeleler dinsel bir görünüm kazandı (İrlanda).

Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de tamamlanmamış demokratik devrimin sorunları arasında, özellikle Alevi yığınlar açısından din ve vicdan özgürlüğü talebinin halen geçerliliğini koruduğunu görebiliriz. Temelde laik bir ülke olmasına, yani dini otoritenin devlet yönetiminde yer almamasına karşın, kimlik kartında mezhebi Sünni, fıkhi Hanefi yazmayanların devlet yönetimi karşısında uğradıkları ayrımcılığın yok edilmesi sosyalist devrimin çözmesi gereken sorunlar

arasında bulunmaktadır.

Bu anlamda, türbanın üniversitelerde ve giderek diğer kamu kurumlarında serbestleştirilmesi, dini inançları nedeniyle yurttaşların uğradığı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik bir adım olarak görülebilir mi? Türban belirli Sünni tarikatların ve cemaatlerin simgesi olduğu sürece, hayır. Onu, işçi ve emekçi yığınları dinsel gruplar halinde bölüp mistisizm afyonu ile uyuşturmanın bir simgesi olduğunu kavrayabilmek için kısa bir tarihsel bellek yoklaması yeterlidir.

Kemalistler 1923'te Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunu ilan ettikten 4 ay sonra, dört yüzyıldan beri Osmanlı'nın elinde bulunan hilafet ve şeriye vekâletini lağvettiler (3 Mart 1924), ve aynı anda din eğitimi ve dinsel temele dayalı her türlü eğitim yerini ulusal eğitim sistemine bıraktı. Ertesi yıl, tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı, bir yıl sonra da Medeni Hukuk sisteminin kabulüyle Şeriat hukukuna son verildi. Kasım 1925'teki şapka ve kıyafet reformu bu önlemler arasında özel bir önem taşıyordu, zira kendilerine özgü sarık, takke, fes, aba, cepken, şalvar, cüppe, peçe, türban, kara çarşaf gibi semboller ile birlikte tarikatların ve cemaatlerin yasaklanmasının tamamlayıcı bir parçasını oluşturuyordu. Kuşkusuz bu önlemler halk seferberliği ve iradesiyle değil, bir avuç Kemalist jakobenin öznel iradesiyle yürürlüğe sokulmuştur, ancak bu değişimlerin yukarıdan dayatılmış olması şeriata ve dinsel mistisizme vurulmuş ciddi darbeler oldukları gerçeğini değiştirmez.

Marksistler için sorun, bu önlemlerin jakoben karakteri, yani yukarıdan dayatılmış olmasında yatmıyor. Her devrim ve devrim süreci bir dizi iradi, jakoben önlem içerir. Sorun, 1905 ile başlayan demokratik devrim sürecinin proletarya tarafından üstlenilip tamamlanamamış olmasından kaynaklanıyor. Troçki'nin Sürekli Devrim kuramıyla ortaya koyduğu gibi, emperyalist çağda demokratik devrimin görevleri ancak proletaryanın önderliği ve onun diktatörlüğü altında tamamlanabilir. Pek çok tarihsel nesnel ve öznel nedenle Türkiye proletaryası Jön Türklerin başlattığı devrimin öncülüğünü elde edememiş ve süreci kendi iktidarına doğru yönlendirememiştir. Bu nedenle de demokratik devrimin kısmi kazanımları da bir bir yitirmeye başlamıştır. Bağımsız bir devlet olarak kurulan Cumhuriyet yönetiminin, bu niteliğini 1930'ların sonunda yitirmeye başlaması ve

sonunda Türkiye'nin yarı-sömürge bir ülke haline dönüşmesi de bu tarihsel gerçekliğin bir sonucu olmuştur. Devletin laik yapısının çarpık ve yetersiz olması da devrimin proletarya tarafından tamamlanamamasının ürünüdür, ancak bu laikliğin çarpık ve yetersiz olması var olan kısmi kazanımların korunmamasını gerektirmez. Tam tersine, tüm kısmi ve yetersiz kazanımların korunması proletaryanın görevi olmalıdır. Devletin (ve toplumsal yaşamın) verili laik öğeleri de demokratik devrimin kazanımlarıdır ve korunmaları gerekir.

Bugün türban tekrar karşımıza dikilmiş durumda, ama kendisi değil, devlet kurumlarına sızma zorlaması. Yoksa, türban 1980'lerin ortalarından itibaren zaten sokağa çıkmış durumdadır. Ama sadece türban değil, cüppesinden kara çarşafına kadar pek çok tarikat ve cemaat kıyafeti, 12 Eylül rejiminin kendilerine açtığı kapıdan Turgut Özal'ın önderliğinde geçip toplumsal yaşama yayılmaya başlamıştır. Ancak sorun türbanın ya da diğer sembolik dinsel kıyafetlerin kendisinde değil, bunların temsil ettiği dinsel tarikatların ve cemaatlerin artan ve yayılan gücünde yatmakta. ABD emperyalizminin Müslüman ağırlıklı ülkeler için biçtiği ve "ılımlı İslam", "Yeşil Kuşak" vb diye adlandırılan stratejisi işbirlikçi yönetimler tarafından üstlenilip uygulamaya konulmuş ve bunun sonucunda da Türkiye'deki tarikat ve cemaatler palazlanıp yaygınlaşmaya başlamıştır. Öyle ki, hükümetlerin kuruluşunu, yapısını ya da düşüşünü Süleymancısından Fethullahcısına kadar bir dizi tarikat belirler hale gelmiştir. Bugün okulları, üniversiteleri, çok uluslu şirketleri, basın-yayın organları, camileri, mescitleri, vb'yle bu tarikatlar ve cemaatler, toplumsal (ve sınıfsal) yaşamın dokusunu belirler olmuştur.

ABD emperyalizmin stratejik yönelimi, Müslüman ülkelerdeki ulusal bağımsızlıkçı ve dünyevi ekonomik-toplumsal içerikli talepleri ve mücadeleleri, her türlü din gibi İslamiyet'in de sunduğu mistik dünyanın içinde eritebilmek, işçi ve emekçileri dinsel gruplar halinde bölmek, onları tarikat ve cemaat örgütlenmelerinin denetimine sokmaktır. Böylece işçi ve emekçi örgütleri, sendikalar,

partiler işlevlerini yitirecek, toplum iyiden iyiye muhafazakârlaştırılacaktır. Bu süreçte, stratejinin ilerisine geçip Amerika aleyhtarlığına yönelen şariatçı gruplar ise, "terörizme karşı savaş" teknikleriyle yok edilecektir. Bu plan yirmi yıldan beri

uygulamadadır ve günümüzde “globalizm” söylemiyle bütünleşmiş durumdadır.

Bugün dinsel tarikatlar ve cemaatler, “laik devletin baskılarına karşı din ve vicdan özgürlüğü” sloganıyla demokrasi sözcülüğüne soyunmuş durumdadırlar. Oysa bu dinsel gruplar ibadet yerleriyle, türbeleriyle, vakıflarıyla, basın yayın organlarıyla her türlü toplanma ve propaganda olanağından yararlanmakta, hatta hükümetler tarafından teşvik edilmektedirler. Onların demokrasi söylemi ardında asıl talep ettikleri, kamu kuruluşlarına sızabilmelerini, onları tümünden ele geçirebilmelerini olanaklı kılacak gerekli yasal değişikliklerin yapılması, bunun için devletin iyiden iyiye törpülenmiş laik öğelerinin ortadan kaldırılmasıdır. Bugünlerde bunun denemesini, kadın konusunda hassas ilerici kesimlerin ve sivil toplumcuların da desteğini kazanabilmek için, genç kızları ileri sürerek üniversitelerde türbanla yapmaktadırlar. Türbanın açacağı kapıdan esas olarak sarık ve cüppe geçmeye hazırlanmaktadır.

Proletaryanın hedefi baskıcı asker-polis rejimini devrimci mücadeleyle yok etmek, kendi iktidarı altında emekçi demokrasisini inşa etmektir. Buna karşılık liberal sivil toplumcular, evrensel demokrasi söylemiyle proletaryanın bu görevini yerine getirebilmesinin zeminini ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar: “Dini cemaatler Müslüman bir toplumda sivil toplumun yapıtaşları olarak önemli bir işlev yerine getirmektedirler. Bu sebeple de rejimin baskı ve tahakkümünden kurtarıldığında, bu kuruluşlar demokrasi oluşumuna katkıda bulunacaklardır” (Hikmet Özdemir). Hedef açıktır: işçi ve emekçi yığınların sınıf niteliğini kültürel ve geleneksel kimlikler halinde ayrıştırıp eritmek, sınıf örgütlerini dağıtıp çalışan halkı meczup şeyhlerin, dedelerin, mehdilerin müritleri haline getirmek. Bunun için demokrasi ve “din ve vicdan özgürlüğü” talep ediyorlar. Devrimci Marksistler, her türlü “demokratik” basınca dayanarak bu aldatmacayı, Bonapartist rejimin baskılarından bıkip İslamcı sivil toplumcuların söylemlerinden etkilenen işçi ve emekçilere anlatabilmelidirler.

Proletarya kendini bir sınıf olarak koruyabilmek ve emekçi yığınlara kendi önderliğini sunabilmek için, devletin kazanılmış laik öğelerini korumak durumundadır. Bu öğelerin bir bir yok edilmesi, sınıf hareketinin çözülmesi anlamına gelecektir. Ama bu salt propagandayla olmaz. Dünyevileşme kitle

seferberlikleriyle olanaklıdır. 1 Mayıs 2008, işçi sınıfının halen bu potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur.

2 Mayıs 2008